

Верховний
Суд

Представництво адвокатом в адміністративному судочинстві: повноваження, доступ до правосуддя та межі формалізму

Ян БЕРНАЗЮК

суддя Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду,
доктор юридичних наук, професор

НАЦІОНАЛЬНА ШКОЛА СУДДІВ УКРАЇНИ

Семінар для суддів окружних адміністративних судів,
помічників суддів окружних та апеляційних адміністративних
судів

21 серпня 2026 року

ПОВ'ЯЗАНІ ПОНЯТТЯ:

1. Доступ до правосуддя, апеляційне та касаційне оскарження
2. Представництво та самопредставництво
3. Адвокат
4. Ордер, довіреність (доручення) та договір про надання правничої допомоги
5. Принципи рівності та змагальності
6. Поновлення пропущеного строку
7. Тривалість судового провадження
8. Ефективний захист
9. Формалізм
10. Процесуальна економія
11. Заборона зловживання процесуальними правами (добросовісність)
12. Довіра до суду

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ

Стаття 131-2

Для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура.

Виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення.

Законом можуть бути визначені винятки щодо представництва в суді у трудових спорах, спорах щодо захисту соціальних прав, щодо виборів та референдумів, у малозначних спорах, а також стосовно представництва малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена.

Перехідні положення

п. 10 Представництво органів державної влади та органів місцевого самоврядування в судах виключно прокурорами або адвокатами здійснюється з 1 січня 2020 року.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ ДИСКУСІЇ

1. Чи завжди вимогливість суду до документів, що підтверджують повноваження представника, відповідає інтересам довірителя?
2. Чи може представник підтвердити повноваження без документа або його копії, підписаної довірителем?
3. Чи завжди вручення документа представникові має вважатися належним врученням його стороні?

ОЦІНЮЮЧИ ПОВНОВАЖЕННЯ ПРЕДСТАВНИКА, СУД ПЕРЕВІРЯЄ:

1. Особу представника
2. Належний документ, що підтверджує повноваження
3. Обсяг наданих повноважень
4. Чи охоплюють вони конкретну процесуальну дію
5. Чи є обґрунтований сумнів щодо дійсного волевиявлення довірителя

СУД МАЄ ЗДІЙСНИТИ ДОДАТКОВУ ПЕРЕВІРКУ, ЯКЩО:

1. Процесуальна дія має істотні або незворотні наслідки (відмова від позову, мирова угода, відкликання скарги)
2. Є обґрунтований сумнів щодо дійсної волі довірителя
3. Документи щодо повноважень суперечать один одному
4. Процесуальна дія може зачепити права інших осіб

ФОРМАЛІЗМ НЕ ПОВИНЕН БУТИ НАДМІРНИМ, ЯКЩО:

1. Недолік має суто технічний характер і не ставить під сумнів повноваження
2. Електронний документ належно підписаний КЕП
3. Додаткове витребування договору або витягу з нього не обґрунтоване конкретним сумнівом
4. Дефект документа не впливає на можливість ідентифікувати представника, довірителя та обсяг повноважень

Постанова Верховного Суду від 22 липня 2025 року у справі № 580/710/24

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/129013221>

У цій справі постало питання, чи може адвокатський запит, у якому чітко викладено прохання про перерахунок пенсії, вважатися належним зверненням особи, якщо він не відповідає формі звичайної заяви, передбаченої підзаконним порядком.

Верховний Суд виходив із того, що при вирішенні питання про реалізацію права на соціальне забезпечення визначальним є зміст звернення та дійсне волевиявлення особи, а не лише його формальна назва чи форма.

Відмова розглянути таке звернення лише через його оформлення як адвокатського запиту була визнана проявом надмірного формалізму, несумісного з принципами пропорційності та добросовісності.

Постанова Верховного Суду від 28 липня 2025 року у справі № 320/1194/24

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/129135701>

У цій справі постало питання, чи є належним підтвердженням повноважень адвоката електронний ордер, поданий через систему «Електронний суд» і засвідчений КЕП, якщо він не містить власноручного підпису адвоката.

Верховний Суд виходив із того, що електронна форма підтвердження повноважень адвоката відповідає процесуальному закону, а накладення кваліфікованого електронного підпису ідентифікує особу та замінює власноручний підпис.

Тому повернення апеляційної скарги лише через відсутність «живого» підпису на електронному ордері було визнано проявом надмірного формалізму та незаконним обмеженням доступу до правосуддя.

Рішення ЄСПЛ у справі «Krupnyk v. Ukraine», заява № 16505/23

[https://hudoc.echr.coe.int/#{%22fulltext%22:\[%2216505/23%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22DECISIONS%22\],%22itemid%22:\[%22001-243013%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/#{%22fulltext%22:[%2216505/23%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22DECISIONS%22],%22itemid%22:[%22001-243013%22]})

У цій справі заявник пропустив строк касаційного оскарження, хоча його представник був присутній при проголошенні рішення апеляційного суду, а повний текст рішення був доступний у державному реєстрі ще до фактичного отримання поштової копії.

ЄСПЛ наголосив, що правила щодо процесуальних строків і формальних вимог до подання скарги слугують належному здійсненню правосуддя та забезпеченню принципу юридичної визначеності.

Сторона та її адвокат зобов'язані проявляти належну процесуальну уважність і вживати розумних кроків, щоб своєчасно дізнаватися про перебіг справи та отримувати текст судового рішення.

Постанова Верховного Суду від 13 травня 2026 року у справі №620/3668/25

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/136523748>

У цій справі постало питання, чи спричиняє відсутність підпису одного з інспекторів, зазначених у направленні на перевірку, автоматичну недійсність акта перевірки та прийнятих на його підставі рішень. Верховний Суд виходив із того, що формальний недолік документа має правове значення лише тоді, коли він перешкоджає встановленню достовірності зафіксованих обставин або впливає на можливість особи реалізувати свої права.

Відсутність окремого підпису сама собою не є достатньою підставою для визнання документа недійсним, якщо відповідні факти підтверджені іншими доказами, а допущений недолік не вплинув на зміст прийнятого рішення.

Постанова Верховного Суду від 17 квітня 2026 року у справі №160/7445/25

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/135793821>

Верховний Суд зазначив, що під час оцінки процедурного порушення суд має встановити не лише факт недотримання формальної вимоги, а й те, чи вплинуло або об'єктивно могло вплинути таке порушення на зміст прийнятого рішення та можливість особи реалізувати свої права.

Формальні процедурні недоліки не можуть бути самостійною підставою для скасування правильного по суті рішення, якщо вони не спричинили істотних негативних наслідків.

Визначальним є не сам факт відхилення від процедури, а його істотність, наслідки та співмірність застосованої процесуальної реакції.

Ухвала Верховного Суду від 15 січня 2026 року у справі №240/14153/24

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/133336040>

У поданому до Верховного Суду процесуальному документі адвокат навів посилання на судові рішення, існування яких не підтверджувалося відомостями Єдиного державного реєстру судових рішень.

Верховний Суд наголосив, що використання генеративного штучного інтелекту не звільняє адвоката від особистого обов'язку перевіряти достовірність судової практики та інших джерел, на які він посилається.

Штучний інтелект може використовуватися як допоміжний інструмент, однак відповідальність за зміст, достовірність і добросовісність підписаного процесуального документа несе адвокат.

Рішення Загального суду ЄС від 2 жовтня 2024 року в об'єднаних справах T-797/22, T-798/22 та T-828/22

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62022TJ0797>

Право на ефективний судовий захист охоплює можливість отримати консультацію та бути представленим адвокатом у наявному або ймовірному судовому провадженні.

Заборона на надання юридичних консультацій може стосуватися позапроцесуальних послуг, однак не поширюється на правничу допомогу, пов'язану із судовим, адміністративним або арбітражним провадженням.

Обмеження діяльності адвоката не повинно зачіпати саму сутність його ролі у правовій державі.

Постанова Верховного Суду від 20 грудня 2024 року у справі № 200/4992/24

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/123946440>

Суд визнав надмірно формальним повернення позовної заяви через сумніви щодо довіреності, наголосивши, що у спрах стосовно соціального захисту представником особи може бути не лише адвокат.

Нотаріально посвідчена довіреність, у якій визначено представника, є належним підтвердженням його повноважень, якщо процесуальний закон для відповідної категорії справ не встановлює іншого.

Вимога обов'язкової наявності в такого представника статусу адвоката у цій категорії спорів була б проявом надмірного формалізму.

Постанова Верховного Суду від 22 квітня 2024 року у справі №240/19893/22

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/118531454>

Рішенням суду першої інстанції було частково задоволено позов про нарахування і виплату підвищення до пенсії.

Апеляційний суд прийняв подану представником заяву про відмову від позову, визнав рішення суду першої інстанції нечинним і закрити провадження.

У касаційній скарзі позивач зазначив, що відмова від позову не відповідала його дійсному волевиявленню, а документи, подані представником, містили розбіжності.

Постанова Верховного Суду від 22 квітня 2024 року у справі №240/19893/22

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/118531454>

Зважаючи на вагомі процесуальні та матеріально-правові наслідки відмови позивача від позову (зокрема, неможливість повторного звернення з тотожним позовом) та на необхідність запобігання умисним дискредитуючим діям, на суді лежить обов'язок ретельної перевірки дійсного волевиявлення позивача та законності його процесуальних дій, особливо за наявності ознак незвичайного характеру поданих документів.

Ця перевірка, яка має здійснюватися, проявляючи розумну обачність (due diligence), є обов'язковою передумовою прийняття відмови від позову і вимагає роз'яснення сторонам наслідків такої відмови, а також з'ясування відсутності порушень чийх-небудь прав, свобод чи інтересів, що, за наявності раціональних сумнівів, може бути ефективно реалізовано лише в судовому засіданні з викликом учасників справи

Ухвала Верховного Суду від 16 квітня 2024 року у справі № 520/986/22

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/118402238>

У справі за позовом банку до НБУ після визнання банку неплатоспроможним надійшли дві заяви про відмову від позову: від уповноваженої особи ФГВФО та від адвоката, якому нею було видано довіреність.

Колишній акціонер банку заперечував проти прийняття відмови, вказуючи, що вона може порушити права власників банку та фактично унеможливити перегляд законності рішення НБУ.

Ухвала Верховного Суду від 16 квітня 2024 року у справі № 520/986/22

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/118402238>

Верховний Суд зазначив, що право позивача відмовитися від позову обмежується вимогами статей 47 та 189 КАС України: така відмова не повинна суперечити закону або порушувати права, свободи чи інтереси інших осіб.

Приймаючи відмову, суд має перевірити відсутність обмежень у повноваженнях представника, дійсне волевиявлення позивача та вплив відповідної процесуальної дії на права інших осіб. У цій справі прийняття відмови могло призвести до порушення права власників банку на доступ до суду.

ВИСНОВКИ

1. Право на доступ до суду передбачає обов'язок дотримуватися встановлених процесуальним законом вимог до форми та порядку подання процесуальних документів.
2. Перевіряючи повноваження представника, суд має встановити особу представника, наявність повноважень діяти від імені довірителя та їх обсяг щодо конкретної процесуальної дії.
3. Метою такої перевірки є не формальний контроль документа, а забезпечення участі представника відповідно до дійсного волевиявлення та інтересів довірителя.

ВИСНОВКИ

4. Повноваження адвоката підтверджуються документами, передбаченими процесуальним законом і Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», з урахуванням форми їх подання – паперової або електронної.

5. Ордер, довіреність, договір про надання правничої допомоги та доручення органу безоплатної правничої допомоги мають різну правову природу. Тому достатність кожного документа необхідно оцінювати з урахуванням процесуальної дії, способу подання документа та наявності обґрунтованих сумнівів щодо повноважень.

ВИСНОВКИ

6. Подання разом з ордером договору про надання правничої допомоги або витягу з нього не повинно бути автоматичною вимогою в кожній справі. Необхідність дослідження договору може виникати за наявності обґрунтованих сумнівів щодо дійсного волевиявлення довірителя, чинності представництва або обсягу повноважень адвоката на вчинення процесуальної дії з істотними правовими наслідками.

7. Звернення до суду через адвоката не повинно спричиняти для особи додаткових непропорційних перешкод у реалізації права на доступ до правосуддя. Водночас суд має реагувати на об'єктивні ознаки того, що представник діє без належного уповноваження або всупереч волі довірителя.

ВИСНОВКИ

8. Документи про повноваження мають давати можливість перевірити їх справжність, чинність та зв'язок із конкретною процесуальною дією.
9. Адвокат зобов'язаний діяти добросовісно, перевіряти достовірність поданих матеріалів і забезпечувати поінформованість довірителя про процесуальні дії, що можуть мати істотні наслідки.
10. Процесуальний формалізм є виправданим, якщо забезпечує законність, рівність сторін і юридичну визначеність; він стає надмірним, коли без достатньої мети створює непропорційну перешкоду для доступу до суду.

Рішення ЄСПЛ у справі «Ruminas v. Lithuania» від 13 травня 2025 року, заява №3181/22

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-243080>

Провадження щодо заявника було закрито після встановлення реальної можливості помилкового показника поліцейського алкотестера, однак йому відмовили у відшкодуванні витрат на адвоката і медичне дослідження.

ЄСПЛ урахував, що заявник не спричинив переслідування власною поведінкою, послідовно заперечував обвинувачення, а заявлені витрати не були надмірними.

За таких обставин покладення на особу витрат на успішний захист від необґрунтованого адміністративного переслідування обмежило доступ до суду настільки, що зачепило саму сутність цього права.

Рішення ЄСПЛ у справі «Imanov v. Azerbaijan» від 7 жовтня 2025 року, заява №62/20
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-245077>

Адвоката було позбавлено права на професію через повідомлення пресі про твердження клієнта щодо жорстокого поводження у в'язниці та про побачені ним тілесні ушкодження.

ЄСПЛ зазначив, що повідомлення про можливе жорстоке поводження з особою, яка перебуває під контролем держави, становить значний суспільний інтерес, а заяви адвоката не були апріорі безпідставними.

Національні суди не навели достатніх причин для застосування найсуворішої дисциплінарної санкції, яка була непропорційною і могла мати стримувальний ефект для виконання адвокатами функцій захисту.

Рішення ЄСПЛ у справі «Avramych v. Ukraine» від 28 травня 2026 року, заява №51682/17
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-250213>

Між складенням протоколу про адміністративне правопорушення і судовим розглядом минуло лише кілька годин, після чого заявникові було призначено шість діб адміністративного арешту з негайним виконанням. ЄСПЛ дійшов висновку, що за таких обставин заявник не мав реальної можливості належно ознайомитися з обвинуваченням і доказами та сформулювати життєздатну стратегію захисту.

Апеляційний перегляд не усунув порушення, оскільки на момент його проведення заявник уже повністю відбув адміністративний арешт; швидкість провадження не може підміняти реальну можливість підготувати захист.

Рішення ЄСПЛ у справі «Krpelík v. the Czech Republic» від 12 червня 2025 року, заява №23963/21 <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-243566>

Заявник з інтелектуальними порушеннями відмовився від адвоката після роз'яснення прав за допомогою складних заздалегідь надрукованих формулярів, а надані ним без адвоката самообвинувальні показання стали ключовим доказом вини.

ЄСПЛ установив, що формальне вручення або зачитування стандартного тексту не забезпечило реального розуміння заявником права на правничу допомогу та наслідків відмови від неї.

За наявності ознак вразливості органи влади повинні використати доступну форму роз'яснення, запропонувати належну допомогу та переконатися, що відмова від адвоката є однозначною, усвідомленою і супроводжується мінімальними гарантіями.

Рішення Суду ЄС від 12 грудня 2024 року у справі C-118/23, Getin Holding and Others

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62023CJ0118>

Понад 8 000 осіб оскаржили рішення органу врегулювання банку, тоді як національне законодавство вимагало об'єднати всі скарги в одному провадженні.

Суд ЄС зазначив, що обов'язкове об'єднання справ може порушити право на їх розгляд упродовж розумного строку.

Національний суд повинен за потреби не застосувати положення, яке перешкоджає роз'єднанню проваджень, забезпечивши кожному заявникові можливість навести власні доводи у межах змагального процесу.

Рішення Суду ЄС (Велика Палата) від 19 грудня 2024 року у справі C-295/23, Halmer Rechtsanwaltsgesellschaft

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62023CJ0295>

Незалежність адвоката, зокрема фінансова, є необхідною умовою належного виконання професійних та етичних обов'язків і захисту інтересів клієнта.

Суто фінансовий інвестор може навіть опосередковано впливати на організацію роботи юридичної фірми, її витрати та вибір клієнтів.

Тому заборона такому інвестору володіти частками юридичної фірми може бути пропорційним засобом захисту незалежності адвокатури та належного здійснення правосуддя.

Додаткові джерела:

1. Берназюк Я.О. Право на справедливий суд та обов'язок суду перевірити обсяг повноважень представника <https://sud.ua/ru/news/blog/133573-pravo-na-spravedliviy-sud-ta-obovyazok-sudu-pereviriti-obsyag-povnovazhen-predstavnika>
2. Берназюк Ян. Розуміння принципів адміністративного судочинства в світлі його завдання та практики ЄСПЛ https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/principles_of_%20administrative_proceedings.pdf
3. Берназюк Ян. Конституційний принцип гласності судового процесу та особливості розгляду справ, які містять інформацію з обмеженим доступом <https://constitutionalist.com.ua/konstytutsijnyj-pryntsy-p-hlasnosti-sudovoho-protsesu-ta-osoblyvist-rozhliadu-sprav-iaki-mistiat-informatsiiu-z-obmezhenym-dostupom>
4. Берназюк Ян. Принцип рівності та заборони дискримінації під час вирішення приватно-правових та публічно-правих спорів https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/bernaziuk_principle_of_equality_prohibition_of_discrimination.pdf
5. Берназюк Ян. Особливості дотримання в адміністративному судочинстві принципу неприпустимості зловживання процесуальними правами https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Bernazuk_23_04_2021.pdf
6. Берназюк Ян. Застосування практики ЄСПЛ при тлумаченні принципів рівності та змагальності в адміністративному процесі <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/817702>
7. Берназюк Ян. Заборона дискримінації як конституційно-правовий принцип: поняття та особливості реалізації <https://constitutionalist.com.ua/zaborona-dyskryminatsii-iak-konstytutsijno-pravovyj-pryntsy-p-poniattia-ta-osoblyvosti-realizatsii>
8. Берназюк Ян. Повідомлення (інформування) учасників справи як обов'язок суду забезпечити конституційні принципи рівності та змагальності https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/notifying_appeal_bernaziuk%20.pdf
9. Берназюк Ян. Принцип процесуальної економії як складова ефективності адміністративного судочинства // Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління expert. № 3 (21) – червень 2022 – С. 133-142. <https://maup.com.ua/assets/files/expert/21/10.pdf>
10. Берназюк Ян. Поняття та особливості принципу неприпустимості зловживання процесуальними правами в адміністративному судочинстві Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2021. – Серія Право. – Випуск 66. – С. 135-141 https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/10/NVUzhNU_66.pdf

Додаткові джерела:

11. Берназюк Ян. Принцип змагальності судового процесу як складова права на справедливий судовий розгляд // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О.Дідоренка. – Том 3 № 87 (2019). – С. 14-25. <http://journal.lduvs.lg.ua/index.php/journal/article/view/376/331>
12. Берназюк Ян. Конституційний принцип рівності та його особливості в адміністративному судочинстві <https://sud.ua/ru/news/blog/143839-konstitutsiyniy-printsip-rivnosti-ta-yogo-osoblivosti-v-administrativnomu-sudochinstvi>
13. Берназюк Ян. Міжнародні стандарти дотримання принципу змагальності в судовому процесі <https://sud.ua/ru/news/blog/149910-mizhnarodni-standarti-dotrimannya-printsipu-zmagalnosti-v-sudovomu-protsesi>
14. Берназюк Ян. Конституційні принципи судочинства та обов'язок суду інформувати учасників справи про хід її розгляду https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/KU_notifying_appeal_bernaziuk.pdf
15. Берназюк Ян. Формалізм та надмірний формалізм: особливості адміністративного судочинства https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/Prez_Bernaziuk_24_02_2023_Formalizm.pdf
16. Берназюк Ян. Принцип законності як один із елементів верховенства права: особливості застосування під час вирішення соціальних спорів» [https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/presentation_bernaziuk_effectivenii_zahist%20\(1\).pdf](https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/presentation_bernaziuk_effectivenii_zahist%20(1).pdf)
17. Берназюк Ян. Адміністративний суд: конституційний статус, завдання та місце в системі судоустрою України // Слово Національної школи суддів України. – 2023, № 2(43) 2023, С. 28-46. http://slovo.nsj.gov.ua/images/pdf/2023_2_43/slovo02-23.pdf
18. Берназюк Ян. Письмове провадження та право бути почутим (між принципом процесуальної економії та доступом до правосуддя) https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/paper_trial_bernaziuk.pdf
19. Берназюк Ян. Конституційна гарантія доступу до правосуддя та обов'язок суду перевірити повноваження представника (самопредставника) https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/representative_bernaziuk_1.pdf
20. Берназюк Ян. Доступ до правосуддя і належне підтвердження повноважень адвоката в адміністративному процесі https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2025/149_Access_Justice_Counsels_Authority_bernaziuk.pdf
21. Берназюк Ян. Адвокат в адміністративному судочинстві: доступ до правосуддя та межі процесуального формалізму https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezent2026/186_Access_Justice_Counsel_s_Authority_bernaziuk.pdf

Верховний
Суд

Дякую за увагу!